

‘Ēpalahamé na‘á ne ma‘u e tali ki he ngaahi fehu‘i mahu‘inga taha ‘o e mo‘uí.

‘Oku fakatefito ‘a e ngaahi fehu‘i mahu‘ingá ‘i he me‘a mahu‘inga tahá—ko e palani ‘a e Tamai Hēvaní pea mo e Fakalelei ‘a e Fakamo‘uí. ‘Oku totonu ke tataki kitautolu ‘e he‘etau fekumí ke tau hoko ‘o anga‘ofa, angalelei, fa‘a fakamolemole, fa‘a kātaki pea mo ha kau ākongā mateaki ange. Kuo pau ke tau loto fiamālie ‘o hangē ko e akonaki ‘a Paulá “Mou fetoutou fefua‘aki ho‘omou kavengá, pea fakamo‘oni ai ki he fono ‘a Kalaisí.”¹³

‘Oku kau ‘i he fefua‘aki ‘o e ngaahi kavengá ‘a e tokoní, pou pou‘í pea mo e mahino ki he ní‘ihi kehé, kau ai e puké, mahamahakí, masiva fakalau-mālie mo fakatu‘asinó, ‘a kinautolu ‘oku fekumí mo faingata‘a‘iá, pea mo e kau ākongā kehé—pea kau ai e kau taki ‘o e Siasí kuo ui ‘e he ‘Eikí ke ngāue ‘i ha taimi.

Kāinga, nofoma‘u ‘i he vaká, faka‘aonga‘i ho sāketai fakahaofi mo‘uí pea piki nima ua. Faka‘ehi‘ehi mei he me‘a te ne tohoaki‘i ho‘o tokangá! Pea kapau ‘e tō hamou ní‘ihi mei he vaká, te mau fekumi atu, ma‘u koe pea tokoní‘i mo fakafoki mai koe ki he Vaka Motu‘a ko Saioné, ‘a ia ‘oku tataki ‘e he ‘Otua ko ‘etau Tamaí mo e ‘Eiki ko Sīsū Kalaisí pea ‘e tataki totonu ai kitautolú, ko ‘eku fakamo‘oni loto fakatōkilaló ia ‘i he huafa ‘o Sīsū Kalaisí, ‘ēmeni. ■

MA‘U‘ANGA FAKAMATALÁ

1. *Ngaahi Akonaki ‘a e Kau Palesiteni ‘o e Siasí: Pilikihami ‘Iongi* (1997), 99–100.
2. Brigham Young, “Discourse,” *Deseret News*, Jan. 27, 1858, 373.
3. Brigham Young, “Remarks,” *Deseret News*, Nov. 18, 1857, 201.
4. ‘Alamā 5:26.
5. M. Russell Ballard, “Fakataha Fakatakimu ‘a ‘a e Misioná” (Iea na‘e fai he seminā ma‘á e kau palesiteni misona fo‘ou, 25 Sune 2014), 8.
6. M. Russell Ballard, “Be Still, and Know That I Am God” (Church Educational System devotional, May 4, 2014); lds.org/broadcasts.
7. ‘Alamā 17:2.
8. ‘Alamā 17:3.
9. Tohi ‘a e Kau Palesitenisí‘i mo e Kōlomu ‘o e Kau ‘Aposetolo ‘e Toko Hongofulu Mā Uá, 28 Sune 2014.
10. Joseph Smith, *Elders’ Journal*, July 1838, 44.
11. 2 Nifai 31:20.
12. Tohi ‘a e Kau Palesitenisí‘i mo e Kōlomu ‘o e Kau ‘Aposetolo ‘e Toko Hongofulu Mā Uá, 28 Sune 2014.
13. Kalētia 6:2.

Fai ‘e ‘Eletā Richard G. Scott

‘O e Kōlomu ‘o e Kau ‘Aposetolo ‘e Toko Hongofulu Mā Uá

Fakamu‘omu‘a Ho‘o Ngāue‘i e Tuí

Neongo e ngaahi faingata‘a kovi ‘o e mo‘uí, ka kuo pau ke tau tuku taimi ke ngāue‘i ‘etau tuí.

‘I he nofo ‘a ‘Ātama mo ‘Ivi ‘i he Ngoue ‘Ītení, ne foaki lahi ange kiate kināua e me‘a kotoa na‘á na fie ma‘u faka‘ahó. Na‘e ‘ikai ha faingata‘a, ‘ahi‘ahi pe mamahi. Koe‘uhí ne te‘eki ai ke na a‘usia e faingata‘á, na‘e ‘ikai ai ke na ‘ilo te na lava ‘o fiefia. Kuo te‘eki ke na a‘usia e mamahí, ko ia ne ‘ikai ke na lava ‘o ongo‘i e nongá.

Ne faifai pea maumaufono ‘a ‘Ātama mo ‘Ivi ‘i he fekau ke ‘oua te na kai e fua ‘o e fu‘u ‘akau ‘o e ‘ilo e lelei mo e koví. ‘I he‘ena fai iá, na‘e ‘ikai ke na kei ‘i ha tu‘unga haohaoa. Na‘e kamata ke na foua e ngaahi tefito‘i mo‘oni fehanga‘angai. Ne kamata ke na fehanga‘angai mo e mahaki ‘okú ne fakavaivai‘i ‘ena mo‘ui leleí. Ne kamata ke na ongo‘i e mamahí pea pehē ki he fiefiá foki.

‘I he kai ‘e ‘Ātama mo ‘Ivi ‘a e fua kuo tapuí, na‘e kamata ai hono ‘ilo ‘o e leleí mo e koví he māmaní. Na‘e malava ‘i he‘ena filí ke tau takitaha ha‘u ai ki he māmani ko ‘ení ke ‘ahi‘ahi‘i mo sivi‘i kitautolu.¹ ‘Oku tāpuaki‘i kitautolu ‘aki e tau‘atāina ke filí, ‘a ia ko ‘etau lava ia ke fili pe ha‘isia ki he ngaahi fili ko iá. ‘Oku malava ‘i he Hingá ke tau ongo‘i ‘i he‘etau mo‘uí, ‘a e fiefiá mo e mamahí fakatou‘osi.

‘Oku malava ke mahino kiate kitautolu e nongá he ‘oku tau ongo‘i e mamahí.²

Ne ‘afio‘i ‘e he‘etau Tamai Hēvaní ‘e hoko ‘eni kiate kitautolu. Ko e kongā kotoa ia ‘o ‘Ene palani haohaoa ‘o e fiefiá. Na‘á Ne teuteu‘i ha founga ‘i he mo‘ui ‘a hotau Fakamo‘uí, ‘a Hono ‘Alo talangofua haohaoa ko Sīsū Kalaisí, ke ikuna‘i He‘ene Fakalelei‘a e faingata‘a kotoa pē te tau ala a‘usia ‘i he matelié.

‘Oku tau mo‘ui ‘i ha taimi faingata‘a. ‘Oku ‘ikai fie ma‘u ia ke u lisi kotoa e kovi ‘i he māmaní. ‘Oku ‘ikai mahu‘inga ia ke fakamatala‘i kotoa e ngaahi faingata‘a mo e loto mamahi ko e kongā ‘o e mo‘ui matelié. Ne tau ‘ilo‘i kotoa hotau takitaha faingata‘a‘iá mo e ‘ahi‘ahí, mamahí mo e loto mamahí.

Na‘e ako‘i kitautolu ‘i he maama fakalaumālié ko e taumu‘a ‘o ‘etau ha‘u ki hení ke sivi‘i, ‘ahi‘ahi‘i mo tupulaki.³ Ne tau ‘ilo te tau fehanga‘angai mo e kovi ‘a e filí. Mahalo te tau ongo‘i e ngaahi me‘a kovi ‘o e mo‘ui matelié ‘o lahi hake ia ‘i he leleí ‘i he taimi ‘e ní‘ihi. Na‘e ako‘i ‘e he palōfita ko Lihái ‘o pehē, “He ‘oku totonu ke ‘i ai ‘a e fehanga‘angai ‘i he me‘a kotoa pē.”⁴ Neongo e ngaahi

faingata'a kovi kotoa 'o e mo'ui, kuo pau ke tau tuku taimi ke ngaue'aki 'etau tu'i. 'Oku fakaafe'i mai 'e he ngaue pehe'e 'a e lelei mo e ivi ma'lohi lelei mo 'aonga 'o e Fakalelei 'a Sisū Kalaisi ki he'etau mo'ui.

Kuo 'omai 'e he'etau Tamai Hevaní ha ngaahi founa ke tokoni'i kitautolu ke ha'u kia Kalaisi pea tui ki He'ene Fakalelei. 'I he hoko 'a e ngaahi founa ko 'eni ko e ngaahi to'onga mahu'ingá, 'oku nau 'omai e founa faingofua taha ke ma'u ai e nongá 'i he ngaahi faingata'a 'o e mo'ui mate-lié. Kuó u fili he 'ahó ni ke talanoa ki ha founa 'e fá 'o e ngaahi founa ko 'eni. 'I he'eku leá, fakakaukau 'i ho'o ngaue fakatāutaha'aki e founa takitaha; pea kolea e fakahinohino 'a e 'Eiki 'i he founa te ke faka'aonga'i lelei ange ai kinautolú.

Lotú

Ko e founa 'uluaki e lotú. Fili ke fetalanoa'aki mo ho'o Tamai Hevaní. Tuku ha taimi he 'aho kotoa pē ke vahevahe kiate Ia ho'o fakakaukau mo e ongó. Fakahā kotoa kiate Ia ho'o ngaahi hoha'á. 'Okú Ne mahu'inga-ia 'i he me'a mahu'inga taha 'i ho'o mo'ui pea pehē ki he ngaahi me'a angamaheni 'i ho'o mo'ui. Vahevahe mo Ia 'a e ngaahi ongo mo e a'usia kotoa pē 'okú ke ma'ú.

Koe'uhí 'okú Ne faka'apa'apa 'i 'etau tau'atāina ke filí, he 'ikai ai ke fakamālohi'i koe 'e he Tamai Hevaní ke ke lotu ange ki ai. Ka 'i ho'o faka'aonga'i e tau'atāina ke fili ko iá mo fakakau Ia 'i he tapa kotoa ho'o mo'ui faka'ahó, 'e kamata ke fonu ho lotó 'i he nonga mo e fiemālie. 'E 'oatu 'e he nonga ko iá ha maama ta'engata 'i ho'o ngaahi faingata'a iá. Te ne tokoni'i koe ke ke lava 'i e ngaahi faingata'a ni 'i ha fakakaukau 'oku ta'engata.

Mātu'a, tokoni 'o malu 'i ho'omou fānaú 'aki e mālohi 'o e lotu fakafāmilí 'i he pongipongi mo e po'ulí. 'Oku fekuki e fānaú 'i he 'aho kotoa pē mo e kovi 'o e holi kovi, mānumanú, hiki-siá mo ha ngaahi to'onga faiangahala lahi kehe. Malu 'i ho'o fānaú ma'u pē mei he ngaahi takiekina 'o e māmaní 'i ha'o fakamālohia kinautolu 'aki e ngaahi tāpuaki mālohi 'oku ma'u mei

he lotu fakafāmilí. 'Oku 'ikai totonu ke toe fehu'ia e lotu fakafāmilí ia 'i ho'omou mo'ui faka'ahó.

Ako Folofolá

Ko e founa hono uá ko hono ako e folofola 'a e 'Otuá 'i he ngaahi tohi folofolá pea mo e lea 'a e kau palōfita mo'ui. 'Oku tau fakataufolofola ki he 'Otuá 'i he lotu. Ko e lahi taha 'Ene folofola mai kiate kitautolú 'oku fai mai ia 'i He'ene folofola kuo tohi. Koe'uhí ke ke 'ilo pe 'oku ongo fēfē e le'o Fakalangí, lau 'Ene folofolá, ako e ngaahi folofolá pea fakalaululoto ki ai.⁵ 'Ai ke nau hoko ko ha kongamahu'inga 'o ho'o mo'ui he 'aho kotoa. Kapau 'okú ke fie ma'u ho'o fānaú ke nau 'ilo'i, mahino mo talangofua ki he ue'i 'a e Laumālié, kuo pau ke mou ako mo kinautolu e folofolá.

'Oua te ke mo'ulaloa ki he loi 'a Sētané tokua 'oku 'ikai ke 'i ai hao taimi ke ako e folofolá. Fili ke tuku ha taimi ke ako ai kinautolu. 'Oku mahu'inga ange 'a e keinanga 'i he folofola 'o e 'Otuá he 'aho kotoa pe'e 'i he mohé, akó, ngāué, polokalama televi-soné, va'inga vitioó pe mītia fakasō-sialé. Mahalo 'oku fie ma'u ke ke 'ilo e me'a 'oku mahu'inga kiate koé, ke ke tuku ha taimi ke ako e folofola 'a e 'Otuá. Kapau 'oku pehē, fai ia!

'Oku lahi ha ngaahi tala'ofa faka-epalōfita 'o e ngaahi tāpuaki ki he ako faka'aho e folofolá.⁶

'Oku ou tākaki atu e palōmesi ko 'eni: 'i ho'o fakatapui ha taimi, fakatāutaha mo fakafāmilí, he 'aho kotoa pē ke ako e folofola 'a e 'Otuá, te ke ma'u e nongá 'i ho'o mo'ui. He 'ikai ma'u e nonga ko iá mei he māmaní. 'E ma'u ia mei homou 'apí, mei homou loto'i fāmilí pea mei ho lotó. Ko ha me'afokai ia 'o e Laumālié. 'E malama atu ia meiate koe ke takiekina e ni'ihikehe 'i he māmaní 'oku mou feohí. Te ke fai ai ha me'a 'oku matu'aki mahu'inga ke tanaki atu ki he lahi fakalūkufua 'o e melinó 'i he māmaní.

'Oku 'ikai ko ha'aku pehē atú he 'ikai ke toe 'i ai ha ngaahi faingata'a 'i ho'o mo'ui. Manatu 'i ko e taimi ne 'i he ngoue ko 'Itēni ai 'a 'Ātama mo 'Ivī, na'e 'ikai ha'ana faingata'a ia, pea na'e 'ikai ke na lava 'o a'usia e fiefiá, nekeneká mo e nongá.⁷ Ko e faingata'a ko ha kongamahu'inga ia 'o e mo'ui matelié. Tu'unga 'i he ako folofola ma'u pē mo toutou fakahokó, te ke ma'u ai ha nonga 'i he mamahi 'oku nau 'ākilotoa koé pea mo ha mālohi ke fakafepaki'i e ngaahi 'ahí'ahí. Te ke fakatupulaki ha tui mālohi 'i he 'alo'ofa 'o e 'Otuá pea mo 'ilo 'e lelei e me'a kotoa 'i he Fakalelei 'a Sisū Kalaisi 'o fakatatau mo e taimi 'a e 'Otuá.

Efiāfi Fakafāmilī 'i 'Apī

I ho'o ngāue ke fakamālohia ho fāmilī mo tanumaki e nongā, manatu'i e founa fika tolu ko 'enī: efiāfi fakafāmilī fakauike 'i 'apī. Tokanga ke 'oua na'a hoko ho'omou efiāfi fakafāmilī ko ha me'a noa pē mo e faka'osinga 'o ha 'aho femo'uekina. Fakapapau'i ke 'i 'apī fakataha homou fāmilī he efiāfi Mōnitē. 'Oua na'a tuku e fie ma'u 'a e ngāue, sipotī, ngaahi 'ekitivitī kehē, ngāue fakaako ke fai mei 'apī pe ha toe me'a kehe ke mahu'inga ange 'i he taimi ko iā 'i ho'o feohi fakataha 'i 'apī mo ho fāmilī.

'Oku 'ikai mahu'inga tatau e fokotu'utu'u homou efiāfi mo e taimi 'oku ma'ū. 'Oku totonu ke ako'i e ongoongolelei he taimi pau pea 'i ha taimi pē. 'Ai ke hoko ia ko ha a'usia mahu'ingamālie ki he mēmipa takitaha homou fāmilī. Ko ha taimi mahu'inga e efiāfi fakafāmilī 'i 'apī ke fai ai ha fakamo'oni 'i ha feitu'u malu; ke ako 'a e 'akonakī, palanī, mo e ngaahi poto'i fakangāue; ke fakamālohi e fetu'utaki fakafāmilī; ke fakatupulaki e ngaahi tukufakaholo fakafāmilī; ke fetalanoa'aki; pea ko e mahu'inga angē ke fiefia!

I he konifelenisi 'o 'Epeleli ne toki 'osī, ne fakamatala mahino ai 'a Sisitā Linitā S. Liivi: "Kāinga, koe'uhī ko 'eku 'ilo 'i he me'a kuó u a'usia mo hoku husepānitī, kuo pau ke u fakamo'oni ki he ngaahi tāpuaki 'o e ako faka'aho e folofolá, lotú mo e efiāfi fakafāmilī fakauike 'i 'apī. Ko e ngaahi me'a tēpū

'eni 'oku tokoni ke to'o 'a e hoha'á, pea tatakī 'etau mo'uí [mo] malu'i lahi ange hotau 'apī."⁸ Ko ha fefine matu'aki poto 'a Sisitā Liivi. 'Oku ou tapou mālohi atu ke 'i ai ha'amou fakamo'oni pē 'amoutolu ki he ngaahi 'ulungānga mahu'ingā ni 'e tolu.

'Alu ki he Tempalé

Ko e founa hono faá ke 'alu ki he tempalé. 'Oku tau 'ilo 'oku 'ikai ha toe feitu'u 'e nonga ange 'i he māmanī ka ko e ngaahi tempale 'o e 'Otuá. Kapau 'oku 'ikai ha'o lekomeni tempale, 'ai ke ke taau ke ma'u ia. 'I ho'o ma'u ha lekomeni tempalé, toutou faka'aonga'i ia.⁹ Fakataimitēpile'i ha taimi pau ke ke 'i he tempalé ai. 'Oua na'a tuku ha taha pe ko ha me'a ke ne ta'ofi koe mo ho'o 'i aī.

I ho'o 'i he tempalé, fakafanongo ki he fakalea 'o e ngaahi ouaú, fakalaululoto, lotua pea feinga ke mahino hono 'uhingā. Ko e tempalé ko e taha ia 'o e ngaahi feitu'u lelei taha 'e mahino ai e mālohi 'o e Fakalelei 'a Sisū Kalaisī. Fekumi ai kiate Ia. Manatu'i 'oku ma'u ha ngaahi tāpuaki lahi ange 'i ho'o 'ave e ngaahi hingoa ho fāmilī tonú ki he tempalé.

'Oku hoko 'a e ngaahi founā ni 'e fā ko e ngaahi tō'onga mo'ui mahu'inga ia ke fakava'e ai ho'o mo'uí 'i he mālohī 'o e Fakalelei 'a Sisū Kalaisī. Manatu'i ko hotau Fakamo'uí e Pilinisi 'o e Melinó. 'Oku ma'u 'a e melino 'i he mo'ui fakamatelie ko 'enī mei He'ene feilaulau fakalelei. 'I he'etau

lotu ma'u pē 'i he pongipongī mo e efiāfi, ako faka'aho e folofolá, fakahoko e efiāfi fakafāmilī fakauike 'i 'apī mo 'alu ma'u pē ki he tempalé, 'oku tau tali fiefia ai 'Ene fakaafe ke "ha'u kiate Iá." Ko e lahi ange 'etau fakatupulaki e ngaahi tō'onga ko 'enī, ko e feinga lahi ange ia 'a Sētane ke fakamamahi'i kitautolú ka ko e si'isi'i ange ia 'ene malava ke fakahoko iá. 'I hono faka'aonga'i e ngaahi founa ko 'enī, 'oku tau faka'aonga'i ai 'etau tau'atāina ke filí ke tali e ngaahi me'a-foaki kakato 'o 'Ene feilaulau fakalelei. Na'e pehē 'e Palesiteni Sipenisā W. Kimipolo: "Oku ou 'ilo ko e taimi ko ē 'oku ou fakava'iva'inga ai 'i he'eku ngaahi fetu'utaki mo e 'Otuá pea mo e taimi 'oku hangē ai 'oku 'ikai fanongo mai 'a langi [mo] 'ikai fanafana mai 'a e laumāliē, 'oku ou fu'u mama'o 'aupito mei he 'Otuá. Kapau te u mo'ui 'aki e folofolá, 'oku ou vāofi ange ai mo e 'Otuá pea foki mai hoku tu'unga fakalaumāliē. 'Oku ou toe 'ofa lahi ange kiate kinautolu 'oku totonu ke u 'ofa ki aī 'aki 'a e kotoa 'o hoku lotó mo e 'atamaí mo e iví, pea 'i he lahi ange 'o 'eku 'ofa 'iate kinautolú, ko e faingofua ange ai pē ia ke u fai ki he'enu fale'í."

'Oku 'ikai ko 'eku fokotu'u atú 'e mole kotoa e ngaahi faingata'a 'o e mo'uí 'i ho'o fai e ngaahi me'a ko 'enī. Na'a tau ha'u ki he mo'ui mateliē ke tupulaki 'i he ngaahi 'ahi'ahí mo e siví. 'Oku tokoni'i kitautolu 'e he ngaahi faingata'á ke tau hoko 'o tatau ange mo 'etau Tamai Hēvaní, pea 'oku malava 'i he Fakalelei 'a Sisū Kalaisī ke tau kātēkina e ngaahi faingata'a ko iá.¹⁰ 'Oku ou fakamo'oni ko 'etau ha'u mo'oni kiate Iá, te tau lava ai 'o kātēkina e 'ahi'ahí, lotomamahí, mo e faingata'a kotoa pē 'oku tau fehangahangai mo iá, 'i he huafa 'o Sisū Kalaisī, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Vakai, Mōsese 5:11.
2. Vakai, Mōsese 4–5.
3. Vakai, 'Epalahame 3:25.
4. 2 Nifai 2:11.
5. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 18:36; vakai foki veesi 34–35.
6. 'Oku kau he ngaahi sipingá 'a e:
Na'e lea 'a Palesiteni Tōmasi S. Monisoni: "Te tau ma'u e fanafana le'osi'i 'a e Laumāliē ki he'etau mo'uí 'i he'etau lau mo fakalaululotoa e folofolá. Te tau lava 'o ma'u

Kuatemoki, Mekisikou

e tali ki he 'etau ngaahi fehu'í. 'Oku tau 'ilo ai e ngaahi tāpuaki 'oku ma'u mei he tauhi e ngaahi fekau 'a e 'Otuá. 'Oku tau ma'u ha fakamo'oni pau ki he 'etau Tamai Hēvaní mo hotau Fakamo'ui ko Sisū Kalaisí, mo 'Ena 'ofa kiate kinautolú. Ko e taimi 'oku fakataha 'i ai e ako folofolá mo 'etau lotú, te tau lava 'o 'ilo pau ai 'oku mo'oni e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí. . . . Ko e taimi 'oku tau manatu 'i ai ke lotu mo tuku ha taimi ke vakai ki he folofolá, 'e tāpuekina lahi ange mo'oni 'etau mo'uí pea mo fakama'ama'a 'etau ngaahi kavengá" ("Oku 'Ikai 'Aupito ke Tau Tuenoa," *Liahona*, Nōvema 2013, 122).

Na'e pehē 'e Palesitini Kōtoni B. Hingikeli: "Oku ou palōmesi ta'e toe veiveiua atu kapau te mou takitaha tauhi e polokalama faingofua ko 'eni, 'o tatau ai pē pe ko e hā e lahi ho'outou lau e Tohi 'a Molomoná, 'e ha'u ki ho'omou'uí mo e 'apí ha Laumālie lahi ange 'o e 'Eikí, ko ha fakamālohia ke ke liliú 'o 'a'eva 'i he talangofua ki He'ene ngaahi fekaú, mo ha fakamo'oni mālohí ange 'o e mo'uí mo'oni 'a e 'Alo 'o e 'Otuá" ("A Testimony Vibrant and True," *Liahona*, Aug. 2005, 6).

Na'e pehē 'e Palesitini Hauati W. Hanitā: "Oku tāpuekina lahi 'a e ngaahi fāmilí 'i he taimi 'oku 'ai ai 'e he tamai mo e fa'ē potó 'enau fānaú ke nau lau fakataha mei he ngaahi tohi folofolá, pea alea 'i tau'atāina e ngaahi talanoa faka'ofa'ofa mo e ngaahi fakakaukau kau ki he mahino ['a e taha kotoa]. 'Oku fa'a 'i ai e fakakaukau fakaofo 'a e to'u tupú mo e fānau ikí pea mo ha hounga'ia 'i he ngaahi tohi fakalotú" ("Reading the Scriptures," *Ensign*, Nov. 1979, 64).

Na'e lea 'a Palesitini 'Eselā Tafu Penisoni 'o pehē: "Oku tau fa'a ngāue lahi 'i hono feinga'í ke fakatupulaki e tu'unga 'o e 'ekitivití 'i homou siteikí. 'Oku mau ngāue faivelenga ke fakatokolahi e pēsēti 'o kinautolu 'oku ma'u houalotu sākalamēnití. 'Oku tau ngāue ke ma'u ha pēsēti lahi ange 'o e kau talavou 'oku ngāue fakafai'ekau. 'Oku tau feinga ke fakatokolahi e ni'ihí 'oku nau mali 'i he tempalé. Ko e ngaahi

ngāue lelei kotoa 'eni mo mahu'inga ki he tupulaki 'o e pule'angá. Ka 'i hono ako fakamātoato ma'u pē 'e he kāingalotú fakafaituitui mo fakafāmilí e folofolá, 'e hoko lelei ai pē 'a e ngaahi me'a kehé. 'E tupulaki 'a e ngaahi fakamo'oni. 'E fakamālohia e ngaahi tukupaá. 'E fakamālohia e ngaahi fāmilí. 'E ma'u e ngaahi fakahā fakatāutahá" ("The Power of the Word," *Ensign*, May 1986, 81).

Na'e pehē 'e Palesitini Sipenisā W. Kimipolo: "Oku ou 'ilo ko e taimi ko ē 'oku ou fakava'iva'inga ai 'i he'eku ngaahi fetu'utaki mo e 'Otuá pea mo e taimi 'oku hangē ai 'oku 'ikai fanongo mai 'a langi [mo] 'ikai nanafana mai 'a e laumālie, 'oku ou fu'u mama'o 'aupito mei he 'Otuá. Kapau te u mo'uí 'aki e folofolá, 'oku ou vāofi ange ai mo e 'Otuá pea foki mai hoku tu'unga fakalaumālie. 'Oku ou toe 'ofa lahi ange kiate kinautolu 'oku totonu ke u 'ofa ki ai 'aki 'a e kotoa 'o hoku lotó mo e 'atamaí mo e iví, pea 'i he lahi ange 'o 'eku 'ofa 'iate kinautolú, ko e faingofua ange ai pē ia ke u fai ki he 'enau fale'í." (*Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesitini 'o e Siasí: Sipenisā W. Kimipolo* [2006], 67).

Na'e lea 'a Palesitini Melioni G. Lomeni: "Oku ou 'ilo pau kapau 'e lau hotau 'apí mo e mātu'á e Tohi 'a Molomoná 'i he fa'a lotu pea toutou fakahoko, 'iate kinautolu pē pea mo 'enau fānaú, 'e ha'u e laumālie 'o e tohi ko iá 'o fakafonu hotau 'apí mo kinautolu 'oku 'i ai. 'E tupulaki e laumālie 'o e loto'apasiá; 'e tupulaki e fefaka'apa'apa'aki mo e feveitokai'aki. 'E mavahē e laumālie 'o e fakakikihí. 'E fale'í 'e he mātu'a 'enau fānaú 'i he 'ofa mo e 'ilo lahi ange. 'E tokanga mo ongoongofua ange e fānaú ki he fale'í 'enau mātu'á. 'E tupulaki e angamā'oni'oni. 'E 'i hotau 'apí e tui, 'amanaki lelei, 'ofa faka-Kalaisí—ko e 'ofa haohaoha 'a Kalaisí—'o ne 'omai e nongá, nekereká mo e fiefiá" ("The Book of Mormon," *Ensign*, May 1980, 67).

Na'e lea 'a Palesitini Poiti K. Peeaka: "I he taimi 'oku mahino ai 'a e tokāteline mo'oni, 'okú ne liliú 'e ia 'a e tō'onga mo'uí mo e 'ulungāngá. 'E vave ange hano liliú 'o

e 'ulungāngá 'e he ako ki he ngaahi tokāteline 'o e ongoongolelei, 'i hano fai 'o ha ako pē ki he 'ulungāngá" ("Do Not Fear," *Liahona*, May 2004, 79).

Na'e pehē 'e 'Eletā Tēvita A. Petinā: "Ko e lotu fakafāmilí, ako folofolá pea pehē ki he efiāfi fakafāmilí 'i 'apí kotoa pē, ko ha fo'í toho ia 'e taha 'o e mata'ipolosi 'i he fakatātā hotau laumālie. He 'ikai ke hā ngali mahu'inga pe te tau manatua fuoloa fēfē ha me'a pē 'e taha na'e hoko. Ka 'e hangē ko e fengāue'aki 'a e ngaahi fetōhoaki 'a e mata'ipolosi vali lanu engeengá, koulá mo e lanu melomeló ke nau 'omai ha fakatātā laulōtahā, 'e pehē tofú pē 'a e ngaahi ola fungani fakalaumālie 'e ma'u mei he 'etau fai ma'u pē 'a e fanga ki'í me'a 'oku hā ngali sí'isi'í" ("Faivelenga 'o Tokanga 'o Lahi Ange 'i 'Apí," *Liahona*, Nōvema 2009, 19–20).

7. Vakai, 2 Nifai 2:13.

8. Linda S. Reeves, "Protection from Pornography—a Christ-Focused Home," *Liahona*, Mē 2014, 16–17.

9. Na'e lea 'a Palesitini Hauati W. Hanitā 'o pehē: "I he laumālie ko iá 'oku ou fakafāfi'í 'a e Kāingalotu 'o e Siasí ke vakai ki he tempalé 'o e 'Eikí ko ha fakatātā ma'ongo'onga 'o ho'omemipapí. Ko e holi lahi taha ia 'o hoku lotó ke tauu e mēmipa kotoa 'o e Siasí ke hū ki he tempalé. 'E fakahōifua ki he 'Eikí kapau 'e tauu e mēmipa lalahi kotoa—pea 'i ai—ha'anau lekomeni tempalé 'oku kei 'aonga. Ko e ngaahi me'a ko ia kuo pau ke tau fai mo 'ikai ke fai ke tauu ai ke ma'u ha lekomeni tempalé 'a e ngaahi me'a pē ia te ne fakapapau 'i mai 'etau fiefia fakafaituitui pe fakafāmilí. Tau hoko mu'a ko ha kakai 'oku 'alu ki he tempalé. 'Alu ma'u pē ki he tempalé 'o fakatatau ki ho'o malava fakatātahā. Tauhi ha tā 'o ha tempalé 'i ho 'apí ke lava 'o mamata ki ai ho'ofānaú. Ako'í kinautolu kau ki he ngaahi taumu'a 'o e fale 'o e 'Eikí. 'Ai ke nau palani mei he 'enau kei sí'í ke 'alu ki ai pea tauu ma'u pē mo e tāpuaki ko iá" ("Exceeding Great and Precious Promises," *Ensign*, Nov. 1994, 8).

10. Vakai, 2 Nifai 2:2.